

A N M E L D E L S E R

Jørgen Møller: Statsdannelse, regimeforandring og økonomisk udvikling.

København: Hans Reitzels Forlag 2012 (255 sider)

Ofta hör man citatet att det enda vi lär oss av historien är att vi ingenting lär oss. Den här boken bygger på en ännu viktigare sanning: vi kommer aldrig undan historien. Jørgen Møller tar sig an tre av samhällsvetenskapens mest ursprungliga och största frågor: hur och varför uppstod den territoriellt baserade nationalstaten, demokratin som politiskt styrelseskick och marknadsekonomin. Dessa frågor kräver och har alltid krävt ett djupt engagemang med historiska faktorer och processer. Boken är därmed en passionerad och övertygande plädoajé för vårt behov av historisk vetenskap och i synnerhet att samhällsvetare behöver kunna sin historia. På femton effektivt och pedagogiskt skrivna kapitel för Møller läsaren genom forskningsproblem, komparativ historisk metod och hur klassiska tänkare empiriskt har analyserat staten, demokratins, och marknadsekonominns uppkomst. I det sista kapitlet lämnar Møllers även ett eget bidrag till statsformeringsdebatten genom att betona framväxten av representativa institutioner (ständer) ur feodalismen som grundorsak till den moderna demokratin. Detta är en aning okonventionell disposition både för en monografi och för en lärobok. Det är ingen stor sak, men det förbryllar läsaren.

Møller har skrivit sin bok för studerande inom politologi och sociologi vid nordiska universitet och som sådan tror

jag att boken kommer att ha en självklar plats. Jag tycker även att den skulle kunna vara viktig och efterlängtd läsning för många studenter och forskare inom ämnet historia. Många historiker, i synnerhet de som forskar om förmodern tid, använder sig av teoretiker som Weber, Tilly, och Skocpol.

Ofta används de av historiker som vill ha teorier men även av de som vill ha ett makroperspektiv på långa perioder. Ett problem inom historievetenskapen är, vilket Møller också nämner, att historiker sällan arbetar med långa perioder och övergripande analyser. Därför skulle det vara viktigt att kunna introducera den historiska sociologins frågor, teorier, metoder och mentalitet redan på studerandenivån och Møllers bok erbjuder ett effektivt redskap till detta. Den av många efterlängtdade dialogen mellan samhällsvetare och historiker skulle även gynnas om man kunde introducera tvärvetenskaplighet på detta sätt redan hos studenter. Något som jag tror är synnerligen värdefullt, inte minst för studenter, är att författaren inte bara sammanfattar de stora teoretikernas tankar och teser utan även förmedlar den inställning, med ett gammaldags begrepp, den anda som genomsyrar den subdisciplin som kallar sig historisk sociologi. Jag tror att detta är lika viktigt att studenter lär sig vad denna anda innebär som att de får lära sig de formella teorierna.

Det är uppfriskande att läsa en bok som dels spänner över så många frågor, dels spänner över flera läsekretsar. Møllers bok kan bli ett standardverk för studenter inom sociologi, statskunskap, och histo-

ria. Den kan även användas med stor behållning av etablerade forskare som referensverk till de debatter som har präglat den historiska sociologin sedan dess början. Detta medför också en utmaning för kritikern; emedan författaren inte primärt driver egna teser utan snarare sammanställer andras. Boken är en översikt över ett antal intimt sammankopplade frågeställningar och samtidigt en översikt över något som liknar en egen (sub)-disciplin inom statsvetenskap, sociologi och –för flera decennier sedan– ekonomi. I relation till det senare syftet kan man därmed läsa boken som ett sätt att skildra eller rentav skapa en kanon. I detta avseende finns vissa saker att invända mot upplägg.

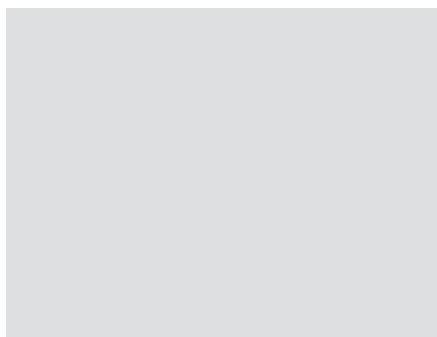
Boken ger som sagt en god översikt över den historiska sociologins klassiska frågor och teorier. Denna styrka kan emellertid stundtals vara en svaghet i den bemärkelse att boken kanske är för fokuserad på den klassiska traditionen. Vid flera tillfällen under läsningen känns nyare tänkare som har behandlat just statsformering, regimförändring och ekonomisk utveckling märkbart frånvarande. Tänkare som Anthony Giddens, Niklas Luhmann, Michel Foucault, Reinhardt Koselleck och inte minst Michael Mann har gjort betydande bidrag på området men dessa förekommer inte i boken. Møller motiverar sitt val med att dessa inte hör hemma i boken eftersom de inte ägnar sig åt komparativ historisk analys. Møller definierar detta som strävan att etablera systematiska orsakssamhang med hjälp av empiriska jämförelser i tid och rum. Med ett liknande argument avlägsnas tolkande metoder utanför fältet. Alla böcker måste givetvis avgränsas men jag tycker att valet att göra denna metodologiskt grundade avgränsning är svår att logiskt förena med bokens tematiska ansats. Det går inte att undgå att detta försvagar det en bok vars syfte är att introducera tre stora forskningsfält för studerande. Omvänt kan man dock säga att eftersom Møller skickligt diskuterar och sammanfattar flera metodologiska inriktningar så hade det varit intressant

att se hans tolkning av tolkande eller mer historiska teoretiker som Mann eller Giddens. I en vidare bemärkelse kan man läsa denna bok som en uppmaning till andra sociologer och politologer att skriva introduktionsböcker om andra tänkare som behandlat statsformering, regimförändring och ekonomisk utveckling.

Sammanfattningsvis är denna en välskriven och välkommen – om än något spretande – introduktion till historisk sociologi på danska. Givetvis måste det även sägas att en bok som väcker längtan efter mer material och fler frågeställningar hos recensenten samt leder till nya infallsvinklar och problem är ett lyckat verk.

Peter Haldén

Institutionen för freds- och konfliktforskning
Uppsala Universitet

Jan Faye og David Budtz Pedersen (red.): *Hvordan styres videnssamfundet? Demokrati, ledelse og organisering.*

Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne 2012 (399 sider)

Dansk forsknings- og videnspolitik har de seneste ti femten år har været karakteriseret af en række radikale ændringer både i den konkrete organisering af universiteter og sektorforskningsinstitutter og i de måder, hvorpå vidensinstitutioner og den viden, de producerer, inddra-

ges og placeres i politiske programmer og processer. Man kan således konstatere, at forskningspolitik er blevet et mere centralt element på den politiske scene. Ændringerne i organiseringen af universiteternes ledelse, allokering af midler og organisering af universitetsstudier mv. har naturligvis også sat sig spor i både forskningen og undervisningen på universiteterne – ikke altid til forskernes udelte glæde. Men samtidig har ændringerne også ledt til en øget akademisk interesse i organiseringen af forskning, universiteter og universitetsuddannelser fra forskere fra meget forskellige fag, måske som måder at håndtere og forstå ændringerne i institutioner og organisationer. Redaktørerne Faye og Budtz Pedersens bog, *Hvordan styres videnssamfundet*, kan på mange måder ses som en del af denne tendens. Bogen er et forsøg på at samle en række analyser af videnskabs- og forskningspolitik fra forskellige dele af humaniora og samfundsvidenskaberne. Som Faye og Budtz Pedersen skriver i indledningen til bogen, er det ambitionen at udforske relationerne mellem politiske og videnskabelige institutioner og mellem videns og politik.

Bogen rummer små 400 sider med 16 kapitler, organiseret i tre dele og en indledning. I indledningen redegør Faye og Budtz Pedersen for bogens analytiske forståelse af videnssamfund og for de seneste ca. 30 års diskussioner af relationerne mellem videnskab og politik. Bogens første del hedder: *Forholdet mellem videnskab og demokrati* og indeholder fem kapitler. De fire første kapitler leveres af filosoffer og diskuterer overordnet set forholdet mellem samfund og videnskab og forholdene for især humaniora under "moderne universitetsledelses-former". I første kapitel diskuteres videnskabelige normer over for demokratiske normer. Her argumenterer Faye for, at de to forskellige områder er kendetegnet af modsatrettede normer – forskelle som får betydning for forståelsen af ændringen i forholdet mellem videnskab og samfund, der opstår som følge af ændrede finansierings- og organiseringsformer.

Kappel argumenterer i andet kapitel for, at der bør være et skel mellem videnskab og samfund, for at videnskaben kan levere neutrale videnskabelige kendsgerninger til brug i politiske debatter. I Collins kapitel spørges der om socialkonstruktivistisk videnskabssociologi er demokratisk. Begge kapitler er stærkt kritisk over for nyere videnskabssociologi og STS traditionen og søger at vise, hvordan disse danner symbolsk grundlag for nyere reformer af vidensinstitutioner. Man kunne dog godt savne den empiriske redegørelse for, at Helge Sander var inspireret af forskere som Helge Nowothy og Bruno Latour. Måske kan man sige, at både Collins og Kappel søger at levere normative argumenter for adskillelsen af videnskab og samfund – ikke mindst for at sikre klassiske videns- og praksisformer i såvel humaniora, som filosofi. Det sidste kapitel i bogens første del er Maja Horsts interessante analyser af forskellige modeller for forskningskommunikation og en skitsering af, hvordan offentlig forskningskommunikation i Danmark er forandret i takt med ændringer i forskningspolitikken. Her viser hun, at en diskuterende deltagelsesorienteret forskningskommunikation i vid udstrækning er blevet rullet tilbage i forbindelse med de seneste års politiske ændringer til fordel for forskningskommunikation orienteret mod det, som Horst kalder en organisatorisk arena. En form for kommunikation, som rettes mod bevillingsgivere, og som søger at brande forskningsinstitutionen og dens ledere.

Bogens anden del handler om *Ledelse af offentlige vidensinstitutioner*. I forhold til første (og i nogen udstrækning også tredje) del er der her tale om en række mere empirisk informerede analyser. Først fremanalyserer Claus Emmeche universitetsforskernes forskellige roller og vægtingen mellem dem under en ny videnspolitik. Mogens Ove Madsen analyserer den historiske udvikling af organiseringen af universitet som NPM og neoliberalisme og betydningen for forskningsfriheden. Kort fortalt er det Madsens konklusion, at de moderne organiseringsformer

er til skade for forskningsfriheden. De tre efterfølgende kapitler, af henholdsvis Heine Andersen, Jørgen Grønnegård Christensen og Susan Wright (samt Maja Horsts kapitel i første del og Hanne Foss Hansens i tredje del), udgør for mig at se antologiens mest interessante. Andersen dokumenterer simpelt og effektivt en række strukturelle forskydninger mellem de forskellige hovedområder og deres konsekvenser for samfundsvidenskaberne. Han viser her, hvordan samtlige områder er vokset i de sidste tredive år, men også hvordan de tekniske videnskaber, sundhedsvidenskab og naturvidenskab, er løbet med broderparten af de øgede midler, og hvordan forholdet mellem antallet af studerende og forskningsårsværk har ændret sig voldsomt i de ovennævnte hovedområders favør. Grønnegård Christensen analyserer forandringerne i universiteternes ledelsesorganisering som konsekvens af universitetsreformerne i 2003 og giver et interessant bud på, hvordan det kan være, at denne reform har ledt til en voldsom vækst i ledelseslaget og ikke mindst dettes lønninger. En forandring, som det nok for mange universitetsforskere kan være svært at se nødvendighed og nytte af, men som let forstås i Grønnegård Christensens argument om, at ledelsen i komplekse bureaukratier søger at maksimere deres administrative ledelsesrum (og løn...) og slippe for daglig drift og rutineforvaltning. Han viser ikke mindst, at det har været muligt, da der ikke på universiteterne er instanser, som effektivt kan kræve at ledelsen retfærdiggør deres handlinger. Disse to mere strukturelle og organisatoriske analyser suppleres fint af Wrights mere diskursive analyse af introduktionen af universiteterne som selvejende institutioner. En organisatorisk og symbolsk ændring, som ifølge Wright åbner for en mere markedsorienteret organisering af både forskning og undervisning på universiteterne, i tråd med udviklingstendenser, set i f.eks. Storbritannien.

Bogens tredje del drejer sig om *Organisering og internationalisering af universitetet og forskning*. I denne del fandt jeg

især Foss Hansens bidrag om betydningen af Lissabon- og Bolognaprocesserne for dansk forsknings- og uddannelsesorganisering og politik, samt Peter Dahler-Larsens om effekterne af den bibliometriske forskningsindikator oplysende og interessante. Flere kapitler, som søger at koble den danske udvikling til internationale tendenser og cirkulationen af forvaltnings-, finansierings- og ledelsesmodeller ville have været interessant. To af bidragene til bogens tredje del er skrevet af praktikere. I kapitel 12 diskuterer Henrik Stampe Lund mulighederne for akademisk frihed inden for den europæiske forskningspolitik, og i kapitel 14 argumenterer Jens Degett for Danmark og Europa som vidensbaserede økonomier. Begge kapitler er interessante, da de giver indsigt i de logikker og synspunkter, som cirkulerer og dominerer både dansk og europæisk forskningspolitik og organisering. I forhold til en række af de andre bidrag stikker de dog ud, måske på grund af nærheden til den praktiske forskningspolitik og -organisering. Begge bidrag ligner således også i højere grad policypapirer eller symbolske legitimeringer af den nuværende forsknings- og uddannelsespolitik end egentlige forskningsbidrag, og begge kapitler trækker da også i høj grad på officielle rapporter fra EU-kommissionen og lignende end på egentlig forskningslitteratur. Bogens to sidste kapitler af henholdsvis Christian Bjørnskov og David Budtz Pedersen anlægger begge en økonomisk analyse-ramme for deres teoretiske kritik af nyere forskningspolitik. Bjørnskov søger teoretisk at vise, at risici, usikkerhed og informationsasymmetri gør central regulering af forskning vanskelig eller umulig. Pedersen argumenterer for, at grundforskning har karakter af et offentligt gode og bør reguleres som sådan. Her i ligger naturligvis også en kritik af de sidste 20-30 års tendens i forskningspolitikken til at anskue videnskabelig viden som en vare, hvis værdi kan afgøres på markedet.

Alt i alt indeholder bogen en række interessante bidrag, som gør en klogere på især de forandringer, som har præget

universiteterne de sidste 10-15 år. Lige-gyldigt om man er interesseret i udviklingen på universiteterne, fordi de udgør ens forskningsområder, eller fordi man ønsker at forstå de forandringer, som ens uddannelsesinstitution eller arbejdsplads gennemløber, kan man således med udbytte læse en lang række af kapitlerne. Men ingen roser uden torne, så her kommer en række kritiske bemærkninger. Det samlede begreb om videnssamfund synes noget vagt som strukturerende princip. Her havde det været mere præcist at pege på universiteterne og den forskning og undervisning, der foregår her, som samlede element. Titlen synes således en smule misvisende, da bogen (næsten) udelukkende beskæftiger sig med universiteterne og den viden, som produceres her, men som ikke har blik for den viden, som produceres og anvendes i private firmaer, af konsulenthuse, offentlige myndigheder, internationale organisationer, tænketanke og mange andre steder. Viden som ofte har større betydning og politisk gennemslagskraft end genuine akademiske produkter. Et andet kritisk punkt er omfanget. Bogen er på 400 sider og kunne have været strammere redigeret, uden at væsentlige pointer ville være gået tabt.

Som antydnet igennem anmeldelsen, finder jeg niveauet i bogen noget svingende. Jeg finder således de mere empirisk informerede analyser mere interessante og præcise, mens en række af de mere teoretiske eller filosofiske bidrag ikke synes præcise nok til faktisk at kunne sige noget om de forandringer, som universiteterne gennemgår, og endnu mindre om hvorfor og hvordan disse forandringer kom i stand. Bogen kan således med fordel suppleres med andre nyligt udgivne bøger som f.eks. *Dansk Forskningspolitik efter Årtusindskiftet* (red. Kaare Aagaard og Niels Mejlgård 2012), som blev anmeldt i sidste nummer.

Kristoffer Kropp
Sociologisk Institut
Københavns Universitet

Karla B. Hackstaff, Feiwei Kupferberg og Catherine Négroni (red.): *Biography and Turning Points in Europe and America*.

Bristol: Policy Press 2012 (266 sider)

Biography and Turning Points in Europe and America er en antologi, der samler en række bidrag med henblik på både teoretisk og empirisk videreudvikling af et af de centrale kernebegreber i biografiforskningen – nemlig turning points eller på dansk vendepunkter. Og netop kombinationen mellem overordnede teoretiske diskussioner, metodiske refleksioner og empiriske analyser er bogens store styrke. Kapitlerne bygger på bidrag fra 10 forskellige lande. Dermed går bogens analyser på tværs af forskellige kontekster, men samtidig også på tværs af forskellige forskningsfelter (fx institutions- og organisationsstudier samt studier af familie, køn og etnicitet). For sociologer har antologien yderligere den væsentlige pointe, at den præciserer den særlige relevans biografiforskning og især begrebet vendepunkter har for sociologisk forskning (mere om dette senere).

I introduktionen: "Advancing the dialogue on turning points" argumenterer Karla B. Hackstaff for, at vendepunkter er en værdifuld tilgang til at forstå nogle af nutidens spørgsmål i tilknytning til globalisering og stigende kompleksitet, som både slår igennem strukturelt og identitetsmæssigt. Hendes argument er, at biografiske analyser er velegnede til at integrere subjektive og objektive elementer – og at fokus på vendepunkter skærper blikket på forandring. Men Hackstaff fremhæver samtidig et behov for, at begrebet styrkes analytisk, så det kan bevæge sig ud over den deskriptive tendens, som hun og flere af forfatterne mener i for høj grad har præget forskningsfeltet.

Jeg vil i det følgende illustrere nogle af de for mig væsentligste pointer i bogen gennem en præsentation af et par af bogens artikler. Herefter vil jeg uddybe

spørgsmålet om den sociologiske relevans.

I kapitlet "Migration biography and ethnic identity: on the discontinuity of biographical experience and how turning points affect the ethnicisation of identity" tager Thea D. Boldt flere centrale biografiske problemstillinger op i relation til migration. Det vedrører især spørgsmålet om sammenhæng mellem individuelle og kollektive erfaringer og spørgsmålet om biografisk genfortællingsarbejde. Ifølge Boldt sker der gennem hele livet en genfortolkning af narrative erfaringer, og man kan gennem vendepunkter i livsfortællingen fremanalysere betydningen ikke kun af individuelle identitetsprocesser, men også af sociale strukturer. Erfaringer og erindringer er rammet ind af diskontinuitet og brud, som genfortolkes gennem livsforløbet i relation til skiftende kontekster. Hvis man skal forstå de biografiske implikationer af migration, skal den biografiske fortælling derfor i lige så høj grad fokuseres på opbygningen af nye sociale relationer og i mindre grad entydigt koncentreret om migrationen som en "enkelstående kritisk hændelse".

Dette fordi de identitetsprocesser, som følger med migration, vil være baseret på en vedvarende genfortolkning i livsfortællingen – relateret til den individuelle biografi, men også til kollektive erfaringer og til sociale og kontekstuelle rammer. Boldt illustrerer sin pointe om genfortolkningsfaser gennem en konkret biografisk analyse af 50 årige Janek, der som voksen migrerede fra Polen til Tyskland. De gennemgående perspektiver i fortællingen er på den ene side Janeks opvækst, hvor en manglende tilknytning til voksne førte til et stort behov for tilhørsforhold til grupper (fx sportsklubber), og på den anden side – efter migrationen – oplevelsen af eksklusion og diskrimination mod polske migranter i Tyskland og heraf en manglende mulighed for at kunne opbygge stærke relationer til hverken kollegaer eller fritidsklubber. Det biografiske genfortolkningsarbejde sker både i relation til den individuelle fortælling

og i relation til betydningen af den tysk-polske kollektive fortælling. Kapitlet viser, hvordan den individuelle og den kollektive dimension fletter sig sammen i Janeks biografi fx i forhold til, hvordan han knytter sig stærkt til etnisk polske organiseringer.

Nicki Wards kapitel "Complicating actions and complicated lives: raising questions about narrative theory through an exploration of lesbian lives" analyserer, hvordan lesbiske kvinders livshistorie og valg af livsstil er påvirket af offentlige diskurser om homofobi og dominerende heteroseksuelle diskurser. Artiklen tager dermed et væsentligt spørgsmål om normer op, og den viser på glimrende vis, hvordan kvindernes biografiske arbejde i forhold til valg af livsstil og ikke mindst karriere er påvirket af de fordomme, som de møder (eller forventer af møde) i kraft af deres seksualitet.

Også i denne artikel fremhæves det, at biografiforskningen er en velegnet tilgang til at analysere samspillet mellem mikro- og makroforhold, ikke mindst for grupper der potentielt er udsatte for eksklusion og stigmatisering. Fokus er ikke så meget historiske kontekstuelle ændringer, men mere forholdet mellem offentlig-privat i kraft af offentlige diskursers betydning for kvindernes livsfortælling. Ward har en række metodiske og etiske overvejelser, og hun argumenterer bl.a. for, at vendepunkterne i narrative analyser ikke bør defineres på forhånd. Ofte er det mindre hændelser, der fører til et vendepunkt i livsfortællingen, og det primære fokus i narrative analyser bør være, hvad informanterne, og ikke forskeren, definerer som afgørende vendepunkter.

De fleste af bogens bidrag indeholder gode oversigter over udviklingen i forståelsen af vendepunkter. Men man skal ikke forvente at opnå en større begrebsmæssig klarhed. Snarere tjener bogen som et input til de mange forskellige forståelser og anvendelsesmuligheder. Det er på den ene side bogens store styrke, at det så at sige er helt op til de 10 forskellige forfatterne at definere og videreudvikle begre-

bet samt for de flestes vedkommende at vise dens anvendelse gennem empiriske analyser. Man bliver med andre ord ikke trukket ind i en bestemt biografisk eller videnskabsteoretisk position. På den anden side er det indimellem en svaghed, at begrebet kommer til at fremstå noget uklart. Det gælder fx i Ágnes Sánthas kapitel "The turning points of the single life course in Budapest, Hungary", som analyserer betydningen af vendepunkter i ungarske singlers livssituation. Dette indkredses gennem en diskursanalytisk læsning af interviews, men også gennem en analyse af på forhånd definerede centrale vendepunkter, som rangeres i relation til statiske oplysninger. Det rejser spørgsmålet, om det overhovedet giver mening at bruge begrebet i forhold til at opstille en sådan "top of the turning points' ranking" (p. 171) på baggrund af på forhånd definerede variable.

I det afsluttende kapitel "Concluding: theorising turning points and decoding narratives" diskuterer dansk-svenske Feiweil Kupferberg det interessante spørgsmål, hvordan et større fokus på biografiforskning og vendepunkter kan bidrage til at videreudvikle sociologien; hvilke kernepunkter i biografiforskningen der er centrale for sociologer, og hvordan sociologisk biografiforskning adskiller sig fra fx historikernes oral history tradition. Det er ikke nyt, at sociologer interesserer sig for biografiforskning. Det gjorde klassiske sociologer som C. Wright Mills, Berger og Luckmann, Alfred Schutz m.fl. i kraft af deres interesse for samspillet mellem sociale strukturer og individers handling. Men Kupferberg diskuterer nogle af de muligheder og udfordringer, som biografiforskningen rummer, og som har en særlig sociologisk relevans.

Det drejer sig ikke mindst om det sociologiske kernespørgsmål, hvordan man skal forstå og analysere forholdet mellem objektivistiske og subjektivistiske forståelser af livsbaner og vendepunkter. Hvor Bourdieu og Abbott ifølge Kupferberg er nogle af repræsentanterne for den første forståelse, er Strauss en af repræsentanterne for den anden. Kupferbergs pointe

er, at de to perspektiver ikke udelukker hinanden, men snarere at god sociologisk biografiforskning bør kombinere de to niveauer. Han er inspireret af Gabriela Rosenthal, som har udviklet et dobbelt-perspektiv og argumenteret for, at biografiske analyser hele tiden må bevæge sig mellem to niveauer: det realistiske niveau (erlebte Lebensgeschichte) og det konstruerede niveau (erzählte Lebensgeschichte).

Dette dobbeltperspektiv har samtidig – ifølge Kupferberg – den fordel, at det styrker materialets validitet fordi

(...) it provides the overall structure through which individuals establish meaning in life, and become who they are. It is precisely for this reason we need to look closer at how stories are actually told and what structures such story-telling (p. 235).

Hermed understreger Kupferberg behovet for at kunne løfte sociologiske biografiske analyser fra det rent deskriptive til et mere analytisk niveau, ligesom han er skeptisk over for den sociologiske relevans af de positioner i biografiforskningen, som analyserer livsfortællinger uden inddragelse af de sociale rammebetingelser.

Afslutningsvis vender Kupferberg tilbage til bogens hovedspørgsmål: Kan og skal man overhovedet definere vendepunkter? Dette er en vanskelig opgave set i lyset af, at forfatterne gennem de foranstående 250 sider har argumenteret for en så bred og omfattende definition af begrebet, som jeg har givet eksempler på ovenfor.

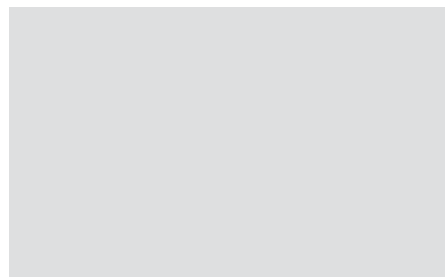
Det er derfor befriende, at Kupferberg lander på en konstruktiv indkredsning af begrebet, hvor han foreslår, at man bør skelne mellem "livscyklus hændelser" og vendepunkter. Han fremhæver, at vendepunkter ikke er de eneste overgangsfaser i livsforløbet. Der er mange hændelser, som sker helt forudsigeligt i langt de fleste menneskers liv fra fødsel til død: fx starte i skole, flytte fra forældre, få job,

få partner, få børn, gå på pension. Dét, der kendetegner vendepunkterne er det modsatte, nemlig at der ikke er tale om forberedte eller forudsigelige hændelser – jf. Strauss klassiske metafor – et tog, der pludselig standser! (p. 252).

Jeg kan anbefale bogen til alle, der interesserer sig for biografiforskning og narrative analyser. Den samler en række gode diskussioner og fører spørgsmålet om vendepunkter, som er et af områdets centrale begreber, et tiltrængt stykke videre. Samtidig mener jeg, at bogen har en bredere relevans for sociologer, som beskæftiger sig med forholdet mellem samfundets udvikling og de meningstilskrivninger, som denne har i individers identiteter og den løbende biografiske genfortolkning.

Ann-Dorte Christensen

Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
Aalborg Universitet

Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer (red.): At skabe en professionel. Ansvar og autonomi i vel- færdsstaten.

København: Hans Reitzels Forlag 2012 (232 sider)

Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer har redigeret antologien *At skabe en professionel*, som er en pendant til antologien *At skabe en klient* (udkom første gang i 2003 og med samme redaktører). I første kapitel argumenterer de to redaktører for antologiens relevans, problematik og

analytiske fokus, som er at vise, hvorledes paradoksale rammer i velfærdsstaten har medført nye fælles vilkår for det professionelle arbejde – gennem en lang række empiriske studier på tværs af centrale fagfolk i velfærdsstaten (socialrådgivere, pædagoger, skolelærere, sygeplejersker, hospitals- og praktiserende læger, misbrugsbehandlere, fængselsfunktionærer og plejehjemsansatte). Der er på den ene side tale om nye velfærdsidealere, hvor ansvaret lægges over på den enkelte med fokus på selvstyring, frigørelse og selvudvikling hos brugerne. For de professionelle har det bl.a. betydet, at rollen som ekspert og beslutningstager har ændret sig til rollen som facilitator i det ærinde at lede borgerne til at træffe de bedste beslutninger om deres eget liv. På den anden side er der sket en form for markeds-gørelse af velfærdsydelse, og der indføres nye styringsformer med tiltagende fokus på kontrol og standardisering i professionsarbejdet. Antologiens formål er at vise, hvordan velfærdsstatens professionelle håndterer den udfordring, det er at skulle navigere i rollen som professionel, når der samtidig er en forventning om at betragte brugeren som eksperten. Bogens formål er til gengæld ikke at forklare, hvorfor det forholder sig sådan.

Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer argumenterer for, at de ikke anvender et professionsbegreb, der trækker på en klassisk sociologisk professionsforståelse, "hvor en profession er defineret ved at være en erhvervsgruppe med en særlig teoretisk uddannelse" (s. 13). Derimod anvender de et begreb om den professionelle i bred betydning, der er defineret ved personens erfaring, opfattelse og beskrivelse af praksis i en af velfærdsstatens mange institutioner. Således har analysen af "at skabe en professionel" fokus på fagfolk, der defineres (og professionaliseres) gennem deres institutionelle arbejdsfelt snarere end gennem deres professioner.

Foruden indledning indeholder antologien ni bidrag til analysen af det paradoksale professionelle velfærdsarbejde i en ikke angivet eller begrundet række-

følge. Margaretha Järvinen er forfatter til kapitel 2 (fra afhængighed til autonomi – at arbejde med stofbrugere). I hendes bidrag påvises det, hvorledes især behandlingscentre for misbrugere "eller stofbrugere, som det hedder blandt behandlere" (s. 30), er et område præget af nye idealer om en kombineret "selvstændiggørelse" og "ansvarliggørelse". Undersøgelsen er foretaget på to behandlingscentre: et for heroinbrugere (typisk ældre og marginaliserede ift. arbejde, uddannelse og familie) og et for hash- og feststofbrugere. Når de ansatte behandlere på tværs af institutioner og professioner (socialrådgivere, socialpædagoger, psykologer og øvrige socialfaglige uddannelser) bruger benævnelserne "stofbrugere", er det baseret på en opfattelse af, at stofbrug/misbrug er et socialt konstrueret fænomen, idet "misbruger"-identiteten er en samfundsskabt fordømmelse af stofbrug. Behandlernes opgave bliver at frigøre brugeren fra det traditionelle velfærdssystem "hjælpsomhedstyranni" for til gengæld at motivere brugeren til selv at opstille målsætninger og finde løsninger med behandleren som sparringspartner. I artiklen argumenteres der imidlertid også overbevisende for de vanskeligheder og udfordringer, der ifølge forfatteren knytter sig til "den neoliberale udvikling i behandlingssystemet" (s. 41). I kapitel 3 (Den forstående læge og evidensbaserede socialrådgiver: Rollebytte i dagens velfærdsstat) fokuserer Nanna Mik-Meyer på, hvordan læger og socialrådgivere forstår deres rolle som professionelle i forhold til en voksende patientgruppe, nemlig borgere med medicinsk uforklarede symptomer (MUS). Den analytiske tilgang er relationel og baseret på en antagelse om, at lægens og socialrådgiverens rolle ikke kun hænger sammen med strukturelle forhold, som fx lovgivningskrav om dokumentation, men er også relateret til den måde, de opfatter legitim sygdom hos patienten/klienten. Gennem en komparativ tilgang kan forfatteren konkludere, at socialrådgiveren, der arbejder i de såkaldte aktiveringsprogrammer for arbejdsløse, er presset til at

handle ud fra en klar diagnose om dokumenteret sygdom og tilsidesætte det professionsfaglige ideal om at se på det hele menneske. Hvorimod lægen, konkret den praktiserende læge, kan arbejde helhedsorienteret, anvende et bredere sygdomsbegreb, imødekomme patientens tarv og i en vis forstand føle sig hævet over den lov, som regulerer patientgruppen med MUS. Marie Østergaard Møller kommer i kapitel 8 (Socialrådgiverrollen under aktiveringspolitikken) frem til en lignende konklusion om socialrådgiverfaggruppen, idet hun påviser, hvordan den professionelle identitet, i krydsfeltet mellem regler, politiske intentioner, institutionaliseret praksis og borgerinteraktion, primært påvirkes af aktiveringspolitikken tankesæt. De seneste årtiers udvikling i velfærdsstaten, i bogen omtalt som en "neoliberalisering" af arbejdet med klienter" (s. 30), der beskriver en udvikling, hvor individet opfattes som "rationelt, reflektivt og (mere eller mindre) frit handlende" (s. 30), er i kapitel 8 et ideal med omvendt fortegn, idet socialrådgiverne udtrykker en modstand over for de borgere, der gør modstand mod aktiveringspolitikken, og således vanskeliggør deres arbejde med at målrette borgerne arbejdsmarkedet.

Helle Bjerg og Hanne Knudsen udforsker i kapitel 4 (Når personkendskab bliver professionskundskab: Aktuelle udviklinger i lærerrollen), hvordan lærerrollen (i folkeskolen) er blevet udfordret af, at "det lærerprofessionelle ikke alene består i at have viden om fag og kunne forholde sig professionelt til sin undervisning og dens resultater, men i høj grad også at forholde sig til, hvordan eleven forholder sig til sig selv som lærende." (s. 77). Der argumenteres indsigtsfuldt for, hvordan lærerarbejdet er blevet gjort til genstand for en kompleksitetsforøgelse med vægt på alt det, læreren også skal kunne, nemlig at lede elevernes selvforhold, lede elevernes relationer til hinanden og lede forældrene (til at være rigtige forældre) samt lede relationen mellem skole og familie. Kapitel 5 (Fortællinger og fantasier om socialpædagogiske iden-

titeter i arbejdet med unge) er forfattet af Kathrine Vitus. Gennem en sammenlignende analyse af fortællinger og handlinger blandt socialpædagoger i "Baglandet" og "Tøsekollektivet" – to tiltag rettet mod unge som socialpolitisk og institutionelt synes at udgøre hinandens modsætninger – skriver dette bidrag sig overbevisende ind i bogens grundlæggende antagelse om, at "professionelt arbejde udføres i et spændingsfelt mellem nye og gamle idealer, muligheder og begrænsninger" (s. 23).

I kapitel 6, 7 og 10 er fokus rettet mod velfærdsarbejdets udfordringer blandt sundhedsprofessionelle. Kathrine Pii undersøger i kapitel 6 (Når ansvaret overdrages til patienten: Sygeplejerskers arbejde med patientcentreret forebyggelse), hvordan forebyggelsesidealere kommer til udtryk i praksis i interaktionen mellem sundhedsprofessionelle, patienter og teknologiske og materielle rammer på to karkirurgiske ambulatorier. Hun kan, på linje med lærerarbejdets udfordring i kapitel 4, påvise, at der med den patientcentrerede forebyggelse opstår nye og kompleksitetsproducerende betingelser for den sundhedsprofessionelles praksis. I kapitel 7 (Kunsten at skabe en medfølelse og engageret hospitalslæge) suppleres dette perspektiv. Anne Roelsgaard Obling påviser med al tydelighed, hvordan en psykologisering af velfærdsarbejdet også rammer hospitalslægen, der skal kunne dokumentere reflekteret brug af følelser og emotionel adfærd, samtidig med at der sker en øget standardisering og effektivisering af det professionelle arbejde i klinikken. I kapitel 10 ("Hold hænderne i lommerne": Om hjælp til selvhjælp på plejecentre) analyserer Jens Kofod dilemmaet for social- og sundhedshjælpere og -assistenter, ansat på et plejehjem, med at skulle varetage idealet om "hjælp til selvhjælp" på den ene side, og en voksende gruppe af demente beboere, der i mange tilfælde har mere brug for de ansattes hjælp end for deres selvhjælpspædagogik på den anden side.

Velfærdsarbejdets dilemmaer får en kompliceret eksistens, når de udfolder

sig som interne konflikter mellem fængselsfunktionærernes institutionelle identiteter, som tilfældet er i kapitel 9 (Formelle og uformelle realiteter blandt fængselsfunktionærer: Om professionalisme, uklarhed, relationer og identitet) forfattet af Malene Molding Nielsen. Som statslig institution er fængslet nemlig "forbundet med særlige udfordringer i forhold til den autonomisering af klienter, som man efterstræber i andet velfærdsarbejde." (s. 190). Præcis hvordan disse udfordringer udfolder sig i et opslidende samspil mellem funktionærernes formelle og uformelle realiteter, uklare professionelle identitet, diffuse normative idealer for deres rolleudfyldelse samt de forskellige måder, de omsætter politiske idealer og fortolker indsattes situation på, er dette bidrags absolutte styrke.

De ni bidrag er hver for sig spændende læsning. De er samlet set klart disponeret på en måde, der beskriver artiklens kontekst, datamateriale – typisk hentet fra et større forskningsprojekt – og analytiske tilgange. Selv om alle bidrag beskæftiger sig med bogens hovedproblematik om velfærdsarbejdets udfordring i spændingsfeltet mellem velfærdsstatslige og neoliberale idealer, styreform og logikker, er det artiklernes analytiske tilgange, der afgør kvaliteten i deres bidrag til hovedproblematikken. Særligt analytisk forfriskende er kapitel 5, der analyserer fortællinger i Baglandet og Tøsekollektivet i lyset af Slavoj Žižeks tænkning, og kapitel 7 der inspireret af Elias begreb om "psykologisk habitus" analyserer standarder for passende følelsesadfærd i læge-patient-interaktioner. Endelig skal kapitel 3 om lægens og socialrådgiverens rollebytte, kapitel 4 om lærerarbejdet og kapitel 9 om fængselsfunktionærer fremhæves for deres relationelle analyser af dilemmaer i det professionelle arbejde.

Set i et mere forklarende – og fremadrettet perspektiv – kunne det have været velgørende for bogen som helhed med et afsluttende kapitel, der samlede analytisk op på, hvilke faggrupper/professioner som i særlig grad udfordres, og hvorledes disse udfordringer kan forstås i sammen-

hæng med faggruppernes/professionernes relationelle positionering og autonomi i forhold til velfærdsstatslige og/eller neoliberale styreformer med tiltagende fokus på kontrol og "regelstyring" – og i sektorer hvor det drejer sig om en stærk kontrol med økonomiske ydelser. Bogens analyser giver indtryk af, at visse faggrupper/professioner er mere udsatte og truede på deres professionelle autonomi end andre – fx er socialrådgiveren mere udsat end den praktiserende læge, hvilket hypotetisk kan forstås ud fra en teori om, at læger historisk har tilkæmpet sig en social status som anerkendt profession.

Videre kan man ud fra den tværgående læsning af bogens kapitler spørge, hvad der gør de enkelte faggrupper/professioner til centrale fagfolk i velfærdsstaten, samt hvorfor nogle faggrupper/professioner – qua de konkrete udfordringer, der fremanalyseres i deres arbejdsliv – synes mere oplagte end andre til at kunne påvise fælles vilkår, udfordringer og dilemmaer på tværs af lovgivning, institutionstyper, faglige identiteter og rationer.

Bolette Moldenhawer
Institut for Medier, Erkendelse og
Formidling
Københavns Universitet